

Iljia Bakić

NA RAZMEDI STVARNOSNIH KONCEPATA

Đorđe Pisarev (1957) spada među najzapaženije ovdašnje prozaiste postmodernističkog usmerenja. Tom literarnom svetonazoru Pisarev je veran uprkos osporavanjima koja su pratila njegove prve radove odnosno uprkos porazu postmodernista u sukobu sa tradicionalistima tokom 1990-ih. Otuda će se (ne)pažljivom čitaocu učiniti, tokom čitanja njegovog novog romana „Ponoć je u sobi uspomena“ (Narodna knjiga, Beograd, 2005.), da se autor, ipak, priklonio realističkom pripovedanju koje je tako milo akadem(ij)skim krugovima. No, kako odmiče povest – o ljubavnom trougulu između devojke koja iz grada odlazi na selo da sahrani oca, 'njenog čoveka' iz grada, koji odbija da je prati i pomogne joj u završavanju tog, tužnog i neugodnog posla, i prijatelja iz detinjstva koji prema njoj gaji dublje osećaje i spreman je da joj se 'nađe pri ruci' – realizmu skloni čitalac sve češće se sukobljava sa iskliznućima iz onoga što se naziva 'normalan' redosled dešavanja. U takve standarde ne uklapaju se razne bizarne pojedinosti, da bi iz kalupa definitivno iskočili čudnovati talični predmeti koji se čas pojavljuju, čas nestaju pa vaskrsavaju bez logičnih objašnjenja. Ovi prekidi uzročno-posledičnih nizova nateraće one druge, postmodernistički nastrojene čitaoce, da se osmehnu i sigurnije nastave putešestvije kroz roman.

U konačnom svodenju utisaka, roman se (raz)otkriva kao višeslojna slagalica u kojoj se mogu prepoznati nekoliki reperi upravo postmodernističkog manira. Realistički sloj zauzima najveći deo romaneske konstrukcije i po tome se ovo delo razlikuje od većine ranijih Pisarevljevih dela a svojevrsni je nastavak eksperimentalnog ulaženja čvršćeg realizma u prozu, jasnije profilisanog u romanima „Pod senkom zmaja“ (2001) i „U srcu grada“ (2004). Scenario smrti roditelja koja povlači za sobom preispitivanje porodičnih odnosa odnosno mesta jedinke u sopstvenom i tudim životima, dovoljno je prepoznatljiv da bi 'proradila' najpre identifikacijska funkcija literature a potom i ona katarzična. Pisarev je, naravno, svestan tih momenata i ne beži od njih već ih, gomilanjem detalja, produbljuje uvodeći svakodnevnicu na svaku stranicu. Na ovaj materijalni temelj nadograđuje se precizna i prefinjena analiza psihologije glavne junakinje odnosno likova sa kojima je povezana: u sadašnjosti sa dvojicom muškaraca i majkom u bolnici, u sećanju sa ocem. Postupci, odluke, dileme likova (osim jednog) sledstveno su opisani i razumljivi. Čak i ono što se čini kao umerene ekscentričnosti pojedinaca mogu se uklopiti u psiho profile. U skladu sa rečenim, funkcionišu različiti nivoi življenja, oni fiziološki koji se svode na puko refleksno-instinktivno opstajanje tela sa minimumom mentalne aktivnosti, i drugi, zahtevniji, koji podrazumeva i ambicioznije intelektualne napore analize i sinteze. Glavna junakinja dolazi iz nestandardne i neobične sredine: iz veze koja, saznajemo to iz telefonskih razgovora sa dragim, intenzivno 'upražnjava' mentalnu gimnastiku kojom, ispostaviće se, maskira neka 'krta mesta' međusobnog odnosa. Kada, međutim, običan život zatraži da se iskoraci iz takvog zeklona, junakinja to čini. Mada to znači da će biti ostavljena na milost i nemilost neprijateljskom svetu, ona pravi 'normalan', logičan izbor i kreće u stvarnost da obavi

ono što se mora. Slično postupa i njen obožavalac iz seoskog detinjstva: on jeste izgradio (od otpadaka i sećanja) hram obožavanja ljubavi koja je otišla u grad, ali je uspeo i da se konstruktivno (kompromisno) postavi prema fatalnoj tekućoj stvarnosti, oženi se i izrodi dete, organizuje život tako da teče bez većih trzavica, uljuljkan u komformističkim institucijama i postupcima.

Lik koji, međutim, nikako ne želi da izade iz svog zabrana i koji će načeti a onda staviti i znak pitanja na tvrđavu realnosti jeste famozni čovek iz grada (kao urbani oponent ruralnoj verziji opstanka). Odbijanje da ode u selo moglo bi se opravdati lošim iskustvom sa pokojnikom (barem tako promišlja junakinja) ali su njegovi postupci nepovinovanja konvencijama previše sistematični da bi se opravdanje moglo tretirati više no puka želja da se voljena osoba osloboodi odgovornosti za (loš) postupak. Intenzivno i agresivno vođenje telefonskih razgovora o pročitanim knjigama, između grada i sela, samo neko vreme može se tretirati kao obostrani pokušaj da se nađe zajednička tema i tako preskoči ili umanji rascep koji je nastupio u vezi. Kako, pak, neprisutni voljeni nastavlja da pričama prikazuje knjige koje je pročitao postaje očito da nije u pitanju samo odbrambeni refleks već i demonstracija sasvim drugačije koncepcije egzistencije u kojoj se, svesno, jednoj stvarnosti, onoj na stranicama knjiga, daje prednost. Zaključak da je u pitanju puki eskapizam može biti samo delimično pojašnjenje koje, pak, ne funkcioniše u slučajevima suprotstavljanja laži i realnosti. Jer, u situaciji kada se laganjem postojeća realnost ulepšava i ublažava (bez obzira da li se to radi iz kaprica ili humanosti) iznova se otvara pitanje koja je stvarnost primarna, kojoj se prikloniti? Odgovor je individualan: ocu su latino serije u bolnici važnije od razgovora sa čerkom, realnost kumine priče o sahrani muža majci je važnija, ili bar jednakova važna, koliko i njene bolničke muke, priče o knjigama bitnije su od saznanja o postupcima voljene osobe. Zbog ovakve neodređenosti glavna junakinja ne zna hoće li zateći dragog u svom gradskom stanu pa u mislima stvara različite scenarije, dok se njen kratkotrajni seoski ljubavnik vraća u svoju svakodnevnicu, tešeći se i radujući novom fetišu. Nedovršeno, otvoreno finale romana odgovara dilemama i sumnjama koje junaci nose u sebi. Takav kraj parnjak je samom početku romana i nekolikim uvodnim a sasvim apartnim poglavljima. Time su pitanja stvarnosti i vremena skicirana i predočena čitaocima u svojoj potpunoj nedorečenosti koja ih, ipak, najbolje odslikava.

Jedno od načela koja je postmodernizam proklamovao bilo je (i jeste) da su svi žanrovski obrasci i matrice jednakobri i podobni da budu ispitivani iz novih, neuobičajenih uglova. „Noć je u sobi uspomena“ Đorda Pisareva svakako se može iščitavati u ovom ključu. Nizovi ‘kuka’ i naznaka koje je autor razbacao po tekstu upozoravaće čitaoca da, ako su voljni, ‘prestrojavaju’ svoje utiske i misli ka smerovima poigravanja različitim stvarnosnim konstrukcijama odnosno tekstualnim egzibicijama. Čitaoci koji nemaju takvih ambicija mogu se ograničiti na konzumiranje psiho-realističkog nivoa priče. Kako god bilo, i jedni i drugi biće zadovoljni jer pred sobom imaju valjanu literaturu.